

JAMILA ERGASHEVANING “ZULFIZAR” QISSASIDA OBRAZLAR TIZIMI VA XARAKTER YARATISH MAHORATI

Mutalibova Muxtaram Abduraxim qizi

Farg‘ona davlat univesiteti filologiya fakulteti:

o‘zbek tili yo‘nalishi 23.85-guruh talabasi

E-mail: mutalibovamuxtaram@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-0498-4182>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy o‘zbek adabiyotining taniqli vakili Jamila Ergashevaning “Zulfizar” qissasidagi obrazlar tizimi va xarakter yaratish mahorati adabiyotshunoslik nazariyasi asosida tahlil qilinadi. Asarda inson taqdiri, urush davri iztiroblari, ayol qalbi, ona mehri, muhabbat va hayot sinovlari obrazlar orqali badiiy ifodalangan. Qissadagi Zulfizar, Og‘amurod, Ulkan kampir, Oysulton xola, Sora, Botir kabi obrazlar o‘ziga xos xarakter xususiyatlari bilan namoyon bo‘ladi.*

Maqolada obraz tushunchasi, xarakter yaratish tamoyillari, tipiklashtirish, psixologik tasvir, konflikt va badiiy detal kabi nazariy tushunchalar asosida asardagi qahramonlarning badiiy vazifasi ochib beriladi. Yozuvchining inson ruhiyatini chuqur tasvirlash, qahramonlarning ichki olamini ochish va hayotiy xarakterlar yaratish mahorati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *Jamila Ergasheva, “Zulfizar”, obraz, xarakter, tip, psixologizm, konflikt, badiiy detal, qahramon, zamonaviy o‘zbek nasri.*

THE IMAGE SYSTEM AND CHARACTER CREATION SKILLS IN JAMILA ERGASHEVA’S NARRATORY “ZULFIZAR”

Abstract: *This article analyzes the system of images and character-building skills in the novella “Zulfizar” by Jamila Ergasheva, a prominent representative of*

modern Uzbek literature, based on literary theory. In the work, human destiny, the suffering of the war period, the woman's heart, mother's love, love and life's trials are artistically expressed through images. The characters in the story, such as Zulfizar, Agamurad, Ulkan kampir, Aysulton khola, Sora, Botir, are manifested with their own character traits.

The article reveals the artistic function of characters in the work based on theoretical concepts such as the concept of image, principles of character creation, typification, psychological depiction, conflict, and artistic detail. The writer's skill in deeply depicting the human psyche, revealing the inner world of the characters, and creating lifelike characters is analyzed.

Keywords: *Jamila Ergasheva, "Zulfizar" image, character, type, psychologism, conflict, artistic detail, hero, modern Uzbek prose.*

СИСТЕМА ОБРАЗОВ И МАСТЕРСТВО СОЗДАНИЯ ХАРАКТЕРА В ПОВЕСТИ ДЖАМИЛЫ ЭРГАШЕВОЙ "ЗУЛЬФИЗАР"

Аннотация: *В данной статье на основе теории литературоведения анализируется система образов и мастерство создания характеров в повести "Зульфизар" Джамилы Эргашевой, известной представительницы современной узбекской литературы. В произведении через образы художественно выражены судьба человека, страдания военного времени, женская душа, материнская любовь, любовь и жизненные испытания. Такие образы в повести, как Зульфизар, Агамурад, Улкан кампир, Айсултон хола, Сара, Ботир, проявляются своими характерными особенностями. В статье раскрывается художественная функция героев произведения на основе таких теоретических понятий, как понятие образа, принципы создания характера, типизация, психологический образ, конфликт и художественная деталь. Анализируется мастерство писателя в глубоком описании человеческой*

психики, раскрытии внутреннего мира героев и создании жизненных характеров.

Ключевые слова: *Джамилия Эргашева, “Зульфизар”, образ, характер, тип, психологизм, конфликт, художественная деталь, герой, современная узбекская проза.*

Badiiy asarning asosiy unsurlaridan biri obrazdir. Adabiyotshunoslikda obraz - hayot hodisalari va inson xarakterining ijodkor tasavvuri orqali badiiy aks ettirilgan shakli hisoblanadi. Yozuvchi voqelikni oddiy tasvirlamaydi, balki inson xarakteri, ruhiyati va hayotiy munosabatlari orqali ifodalaydi. Jamila Ergashevaning “Zulfizar” qissasi ham inson hayoti, murakkab taqdirar va ma’naviy izlanishlarni aks ettirgan asarlardan biridir. Qissada urush davri va undan keyingi hayot manzaralari fonida insonlarning ruhiy kechinmalari, yo‘qotishlari va hayotga munosabati ko‘rsatiladi. Asarning markazida Zulfizar obrazi turadi. Uning taqdiri orqali ayolning jamiyatdagi o‘rni, oilaviy mas’uliyati, muhabbat va armonlari yoritiladi. Shu bilan birga, boshqa obrazlar ham bosh qahramon xarakterini ochishga xizmat qiluvchi badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Adabiyotshunoslik nazariyasida obraz badiiy asarning asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Yozuvchi hayot hodisalarini obrazlar orqali ifodalaydi, inson xarakterini esa voqealar rivoji jarayonida ochib beradi. Obraz faqatgina asardagi qahramon emas, balki muallifning hayotga, jamiyatga va inson tabiatiga bo‘lgan munosabatini ifodalovchi estetik hodisadir. Jamila Ergashevaning “Zulfizar” qissasida obrazlar tizimi keng va rang-barang yaratilgan. Asardagi har bir qahramon voqealar rivojiga xizmat qilish bilan birga, muayyan g‘oyaviy yukni ham bajaradi. Yozuvchi qahramonlarni tasvirlashda ularning tashqi ko‘rinishi, nutqi, xatti-harakati va ichki kechinmalaridan unumli foydalanadi. Qissadagi obrazlar bir-biri bilan chambarchas bog‘langan. Zulfizar obrazi atrofidagi insonlar uning xarakterini yanada chuqurroq ochishga yordam beradi. Og‘amurod,

Ulkan kampir, Oysulton xola, Sora va Botir obrazlari orqali hayotning turli tomonlari muhabbat, sadoqat, xiyonat, sabr, yo‘qotish va insoniy munosabatlar aks ettiriladi.

Zulfizar obrazi - murakkab xarakter namunasi hisoblanadi. Asarning markaziy qahramoni Zulfizar murakkab ruhiy olamga ega bo‘lgan obrazdir. Adabiyotshunoslikda murakkab xarakter deganda hayotiy ziddiyatlarga ega, birgina xususiyat bilan cheklanmaydigan qahramon tushuniladi. Zulfizar ham ana shunday ko‘p qirrali xarakter sifatida yaratilgan. U bir tomondan kuchli iroda va qat’iyat egasi bo‘lsa, ikkinchi tomondan hayot sinovlari oldida ruhiy iztiroblarni boshdan kechiradigan inson sifatida ko‘rinadi. Uning hayot yo‘li oson kechmaydi. Turli voqealar, insoniy munosabatlar va taqdir zarbalari uning xarakterini shakllantiradi. Yozuvchi Zulfizar obrazini faqat tashqi harakatlari orqali emas, balki ichki kechinmalari orqali ham ochadi. Uning o‘y-xayollari, armonlari, qarorlari qahramonning ruhiy dunyosini namoyon qiladi. Zulfizar xarakterining asosiy jihati undagi sabrliklik. U hayotdagi og‘ir vaziyatlarda ham o‘zligini yo‘qotmaydi. Ammo bu sabr ortida katta ichki kurash mavjud. Aynan shu jihat obrazni hayotiy va ishonarli qiladi.

Qissada Og‘amurod obrazi va adolat motivi sifatida tasvirlanadi. Og‘amurod obrazi qissadagi muhim xarakterlardan biridir. U orqali yozuvchi insonning haqiqatga munosabati, jamiyatdagi o‘rni va vijdon masalalarini ko‘taradi. Adabiy obraz yaratishda qahramonning harakati va tanlovi uning xarakterini ochuvchi asosiy vosita hisoblanadi. Og‘amurod ham o‘z harakatlari orqali o‘quvchiga namoyon bo‘ladi. Uning xarakterida haqgo‘ylik, ichki e‘tiqod va o‘z qarashlariga sodiqlik jihatlari ko‘zga tashlanadi. U voqealar rivojida oddiy ishtirokchi emas, balki asarning ma’naviy mazmunini ochuvchi obraz sifatida qatnashadi. Og‘amurod obrazi orqali yozuvchi insonning jamiyatdagi mas’uliyati va haqiqat oldidagi burchini ko‘rsatadi.

Ulkan kampir obrazi - ona va xalq donoligi timsolidir. “Zulfizar” qissasida u kampir obrazi alohida ahamiyatga ega. U xalqona dunyoqarash, sabr va mehr timsoli sifatida gavdalanadi. Adabiyotda ona obrazi ko‘pincha mehr, fidoyilik va hayotiy tajriba ramzi sifatida talqin qilinadi. Ulkan kampir ham ana shu an‘anaviy obrazning zamonaviy talqinidir. Uning hayotga munosabati, farzandlarga bo‘lgan mehri va og‘ir vaziyatlarda o‘zini tutishi uning kuchli xarakter egasi ekanini ko‘rsatadi. Muallif bu obraz orqali ayolning nafaqat oiladagi, balki ma‘naviy hayotdagi o‘rnini ham ochib beradi. Oysulton xola obrazi qissadagi hayotiylikni kuchaytiruvchi obrazlardan biridir. U oddiy hayot vakili sifatida tasvirlanadi. Uning qarashlari, gap-so‘zlari va munosabati orqali xalq hayoti, oddiy insonlarning dunyoqarashi aks etadi. Realistik adabiyotda ikkinchi darajali obrazlar ham asarning umumiy mazmunini ochishda katta vazifa bajaradi. Oysulton xola ham Zulfizar xarakterini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi. Sora va Botir obrazlari orqali insoniy munosabatlarning turli qirralari ko‘rsatiladi. Ularning xakteri orqali yozuvchi hayotdagi murakkab tanlovlar, insonlarning bir-biriga ta’siri va taqdir masalalarini yoritadi. Bu obrazlar Zulfizar hayot yo‘lini to‘ldiruvchi, uning xarakterini ochuvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Jamila Ergasheva qissada xarakter yaratishda psixologik tasvir imkoniyatlaridan keng foydalanadi. Qahramonlarning ichki kechinmalari, ruhiy holati va o‘z-o‘zi bilan kurashi orqali ularning xakteri ochiladi. Psixologizm qahramonning ichki dunyosini tasvirlash orqali uning asl mohiyatini ko‘rsatadi. “Zulfizar” qissasida ham voqealardan ko‘ra inson qalbidagi o‘zgarishlar muhim o‘rin egallaydi. Yozuvchi qahramonlarni faqat yaxshi yoki yomon sifatida bermaydi. Ularning ichki qarama-qarshiliklarini ko‘rsatadi. Shu sababli obrazlar hayotiy va ta’sirchan chiqadi. Badiiy asarda xakter ko‘pincha konflikt orqali ochiladi. “Zulfizar” qissasida ham tashqi va ichki konfliktlar mavjud. Tashqi konflikt - qahramonning jamiyat, atrofidagi insonlar va hayot sharoitlari bilan kurashi bo‘lsa, ichki konflikt - uning o‘z qalbidagi ikkilanishlari va ruhiy izlanishlaridir. Aynan shu

konfliktlar Zulfizar obrazining rivojlanishini ta'minlaydi va uni murakkab xarakter sifatida namoyon qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Jamila Ergashevaning "Zulfizar" qissasi zamonaviy o'zbek nasrida inson taqdiri, ayol qalbi, ma'naviy izlanish va hayot sinovlarini chuqur badiiy talqin qilgan asarlardan biridir. Qissadagi obrazlar tizimi yozuvchining inson xarakterini yaratishdagi mahoratini namoyon etadi. Asarda har bir obraz shunchaki voqealar ishtirokchisi emas, balki muayyan g'oyaviy-badiiy vazifani bajaruvchi estetik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan qaralganda, badiiy obraz hayot haqiqatining ijodiy qayta ishlangan ko'rinishidir. Jamila Ergasheva ham "Zulfizar" qissasida hayotiy voqealarni qahramonlarning ichki dunyosi, ruhiy holati va xarakter xususiyatlari orqali ochib beradi. Shu sababli qissadagi obrazlar o'quvchiga oddiy qahramon sifatida emas, balki tirik inson sifatida ta'sir qiladi. Zulfizar obrazi qissaning markaziy va eng murakkab xarakterlaridan biridir. U orqali yozuvchi ayolning kuchi, sabri, hayot oldidagi mas'uliyati va ichki kechinmalarini tasvirlaydi. Zulfizar obrazi bir yoqlama tasvirlanmagan. Uning kuchli jihatlari bilan birga ruhiy iztiroblari, armonlari va ichki ziddiyatlari ham ko'rsatiladi. Bu esa obrazning hayotiyligini ta'minlaydi. Qahramon xarakterining shakllanishida hayotiy sinovlar muhim o'rin tutadi. Zulfizar boshidan kechirgan voqealar orqali o'zgaradi, tajriba orttiradi va ruhiy jihatdan yetiladi. Yozuvchi uning xarakterini tayyor holatda bermaydi, balki voqealar rivoji davomida asta-sekin ochib boradi. Bu esa xarakter yaratishning muhim tamoyillaridan biridir. Og'amurod obrazi orqali insonning adolatga, haqiqatga va vijdonga bo'lgan munosabati yoritiladi. U qissadagi ma'naviy masalalarni ochishga xizmat qiluvchi obrazdir. Uning xarakteri orqali yozuvchi insonning jamiyat oldidagi burchi va o'z e'tiqodiga sodiqligi masalalarini ilgari suradi. Ulkan kampir obrazi esa qissadagi milliy ruhni kuchaytiruvchi obrazlardan biridir. U ona mehri, sabr-toqat va hayot tajribasining badiiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Uning xarakteri orqali xalqona donolik, oilaga sadoqat va

insoniy mehr kabi qadriyatlar yoritiladi. Asarda konflikt ham xarakter yaratishning asosiy vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. Qahramonlarning hayot bilan, jamiyat bilan va o'z ichki dunyosi bilan kurashi ularning asl mohiyatini ochib beradi. Ayniqsa, Zulfizar obrazidagi ichki kurashlar uning fojiaiy va murakkab xarakter ekanini ko'rsatadi. "Zulfizar" qissasidagi obrazlar tizimi yozuvchining badiiy tafakkuri va xarakter yaratish mahoratini namoyon qiladi. Asardagi har bir qahramon o'ziga xos xarakterga ega bo'lib, ular orqali inson hayotining murakkabligi, ayol qalbining nozik jihatlari va ma'naviy qadriyatlar yoritiladi. Jamila Ergasheva qahramonlarni tasvirlashda realizm, psixologizm va badiiy detal imkoniyatlaridan samarali foydalangan. Shu sababli "Zulfizar" qissasi nafaqat muayyan taqdir hikoyasi, balki inson ruhiyati va xarakterining badiiy tadqiqi sifatida ham qimmatli ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2007.
2. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2002.
3. Umurov H. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2002.
4. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1979.
5. Yo'ldoshev Q., Yo'ldosh M. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: Kamalak, 2016.
6. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.
7. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1980.
8. Karimov H. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.